

**Co-funded by
the European Union**

AKTIVUJÍCÍ SCÉNÁŘ HODINY
vypracovaný v rámci projektu
„INOVACE V ŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ“

TÉMA:

**Co jsou fake newsy? Krok za krokem rozpoznáváme nepravdivé
informace**
(Úvod do tématu dezinformací – definice, příklady, kontexty)

1. Cíle hodiny

Žák:

- vysvětlí, co jsou fake newsy, dezinformace, clickbait a deepfake,
- dokáže rozlišit rozdíl mezi pravdivou a nepravdivou informací,
- zná nástroje k ověřování informací v PL/CZ/SK a EU,
- rozumí, jak fungují emoce v informačních sděleních,
- rozvíjí schopnost kritického myšlení a spolupráce.

2. Cílová skupina

Žáci základních škol

3. Metody výuky

- Brainstorming
- Diskuse
- Skupinová práce
- Kvíz
- Analýza textů a titulků

4. Didaktické pomůcky / zdroje

- Projektor nebo interaktivní tabule
- Karty s titulky článků (2 fake newsy + 2 pravdivé)
- Infografika: „Životní cyklus fake newsu“

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- Flipchart a fixy
- Fact-checkingové platformy:
 - Polsko: **Demagog.org.pl, Konkret24**
 - Česko: **Manipulátoři.cz, Demagog.cz**
 - Slovensko: **Demagog.sk, Infosecurity.sk**
 - EU: **EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu**

5. Průběh hodiny (doba trvání: 45 minut)

1. Úvod – co víš o fake news? (5 min)

Forma: brainstorming

Průběh:

Učitel se ptá:

- Co znamená pojem fake news?
- Setkali jste se s ním na sociálních sítích?
- Jaké příklady vás napadají?

Odborné informace (pro učitele / tabuli / ústní sdělení):

Fake news je nepravdivá nebo zmanipulovaná informace, která byla vytvořena a prezentována tak, aby vypadala jako pravdivá zpráva. Její autoři chtějí záměrně uvést příjemce v omyl, vyvolat jejich emoce nebo je přimět k rychlému sdílení obsahu dál – bez přemýšlení, zda to, co čteme nebo sledujeme, skutečně odpovídá realitě.

Fake news může mít mnoho různých podob:

- internetového článku,
- příspěvku na sociálních sítích,
- zmanipulované fotografie nebo grafiky,
- krátkého videa,
- dokonce i vtipného memu, který se zdá nevinný.

Cílem fake news není informovat, ale manipulovat – tedy ovlivňovat naše myšlení, rozhodování a především emoce, jako je strach, hněv, rozhořčení, smutek nebo nadšení. Takové zprávy nás mohou překvapit nebo pobavit, ale často nás klamou.

Fake newsy jsou také často vytvářeny proto, aby:

- získaly klikatelnost (tedy mnoho návštěv stránky),
- vydělaly peníze na reklamách,
- ovlivnily veřejné mínění, například před volbami,

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- oslabily důvěru v důležité instituce, jako jsou vlády, zdravotnické organizace či média.

To, že něco vypadá profesionálně nebo se objevilo „na internetu“, ještě neznámá, že je to pravda. Proto se vyplatí ověřovat informace z důvěryhodných zdrojů, myslet samostatně a nevěřit bez kritického posouzení všemu, co vidíme v síti.

2. Definice a příklady (10 min)

Forma: mini-přednáška + ústní kvíz

Průběh:

Učitel představí krátké definice a ukáže různé příklady:

Definice:

Fake newsy

Fake newsy jsou nepravdivé informace, které někdo vytvořil právě proto, aby příjemce uvedl v omyl. Obvykle vypadají velmi věrohodně – jako skutečné zprávy z novin, zpravodajských portálů či sociálních sítí. Někdy jsou vymyšlené úplně od nuly, jindy jsou jen částečně pravdivé, ale podané tak, že mění smysl nebo zkreslují realitu.

Fake newsy často mají konkrétní cíl – např. vyvolat strach, rozhořčení, přimět k hlasování pro určitou osobu, poškodit nějakou skupinu nebo prostě jen upoutat pozornost a vydělat peníze na kliknutích. Nejčastěji se s nimi setkáváme na sociálních sítích, kde se rychle a masově sdílejí – často lidmi, kteří ani nevědí, že předávají nepravdu.

Typické znaky fake newsu:

- chybějící zdroj nebo velmi obecný odkaz na „odborníky“ bez jmen,
- silné emoce: strach, hněv, překvapení,
- neověřená čísla nebo grafy,
- zdánlivě „senzaceční objev“, o kterém nikdo jiný neinformuje.

Příklad: "Vědci objevili, že pití tří šálků kávy denně činí člověka imunního vůči všem nemocem."

Dezinformace

Dezinformace je širší jev než fake newsy. Znamená záměrné šíření nepravdivých, zmanipulovaných nebo neúplných informací s cílem někoho uvést v omyl, uškodit mu nebo vyvolat konkrétní reakci – např. strach, chaos, nedůvěru.

Dezinformace může vypadat jako:

- úplně vymyšlená zpráva (tedy fake news),
- pravdivá informace vytržená z kontextu nebo ukázaná jen částečně,

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- zkreslená data, která naznačují něco jiného než ve skutečnosti,
- opakování jedné verze událostí a zamlčování jiných (tedy manipulace sdělením).

Dezinformace je často využívána v politice, médiích a na internetu, ale také během válek, krizí či volebních kampaní – s cílem ovlivňovat chování lidí nebo destabilizovat společnost.

Příklad: "Městské úřady oznámily, že zítra budou všechny potravinové obchody zavřeny na dva týdny. Lidé by měli okamžitě udělat velké zásoby jídla."

Clickbait

Clickbait je pojem z angličtiny – doslova znamená „návnada na kliknutí“. Jde o chytlavý, často přehnaný a senzační titulek, který má přimět čtenáře, aby na zprávu kliknul, i když její obsah má jen málo společného s titulkem.

Příklad clickbait: "Šok! Podívejte se, co udělali žáci během hodiny – nikdo to nečekal!"

Po kliknutí se ukáže, že šlo o obyčejný školní projekt.

Cílem clickbaitů je obvykle přitáhnout pozornost a zvýšit počet návštěv na stránkách, což se promítá do příjmů z reklamy. I když není každý clickbait falešná informace, často je to první krok k manipulaci nebo dezinformacím.

Po kliknutí se ukáže, že šlo o obyčejný školní projekt.

Cílem clickbaitů je obvykle přitáhnout pozornost a zvýšit počet návštěv stránky, což přináší příjmy z reklam. I když ne každý clickbait je nepravdivá informace, často bývá prvním krokem k manipulaci nebo dezinformaci.

Deepfake

Deepfake je falešná video- nebo audionahrávka vytvořená pomocí umělé inteligence. V takových materiálech lze vložit tvář a hlas známé osoby do obsahu, který tato osoba nikdy nevyslovila ani neudělala.

Na první pohled může deepfake vypadat velmi realisticky – jako skutečný film nebo rozhovor. To z něj činí zvlášť nebezpečný jev, protože:

- může se vydávat za politiky, učitele, celebrity,
- může být použit k šíření lží, vydírání, vyvolávání zmatku,
- je obtížné okamžitě poznat, že jde o podvrh.

Technologie deepfake je stále pokročilejší a dostupnější, proto je důležité učit se ji rozpoznávat a nedůvěřovat každému videu jen proto, že ho „vidíme na vlastní oči“.

Příklad: "Představte si video, na kterém prezident dané země říká, že vyhláší kapitulaci během války. – Ve skutečnosti tuto větu nikdy neřekl, jeho tvář a hlas byly uměle generovány tak, aby to vypadalo jako pravý projev."

**Co-funded by
the European Union**

Fact-checking

Fact-checking je proces ověřování faktů, dat, citátů a mediálních obsahů za účelem potvrzení jejich pravdivosti. Tímto se obvykle zabývají nezávislé organizace nebo novinářské portály, které se specializují na ověřování informací objevujících se ve veřejném prostoru – zejména na internetu, sociálních sítích a ve výrocích politiků či celebrit.

Fact-checkeři porovnávají danou informaci s důvěryhodnými zdroji (např. zprávami, vědeckými studiemi, oficiálními statistikami), aby určili, zda je:

- pravdivá,
- částečně pravdivá (zmanipulovaná nebo vytržená z kontextu),
- nepravdivá.

Cílem fact-checkingu je omezování dezinformací, zlepšení kvality veřejné debaty a posilování důvěry ve spolehlivé zdroje poznání.

Příklad: "Na internetu se objeví článek: 'Pití teplé vody každých 15 minut zabíjí virus způsobující COVID-19.'"

Fact-checking by vypadal takto:

1. Ověření zdrojů – žádné vědecké studie a žádná doporučení WHO, která by to potvrdila
2. Konzultace s odborníky – lékaři a epidemiologové jasně říkají, že pití vody nechrání před infekcí
3. Závěr – informace je **NEPRAVDIVÁ**."

Informační bublina

Informační bublina je jev, při kterém daná osoba přijímá a vidí především takové informace, které odpovídají jejím předchozím názorům a zájmům. Vzniká hlavně působením algoritmů na sociálních sítích a ve vyhledávacích, které přizpůsobují obsah chování uživatele – tomu, co se mu líbí, co sleduje, komentuje.

Výsledkem je, že:

- uživatel má omezený kontakt s různorodými názory a daty,
- stále méně často vidí jiné úhly pohledu,
- jeho vlastní přesvědčení se upevňují a posilují, i když jsou chybná.

Informační bubliny mohou vést k nepochopení jiných lidí a názorů, k prohlubování společenských rozdělení a k snadnějšímu přijímání fake newsů, pokud jen potvrzují to, co uživatel už „ví“.

**Co-funded by
the European Union**

Příklad: "Představte si, že Ania velmi ráda má koně. Sleduje videa o koních na YouTube, čte knihy o koních a povídá si o nich se svými kamarádkami. Když jde na internet, vidí hlavně reklamy s koňmi, videa o jezdeckém sportu a návrhy na nové knihy o koních.

Postupně si Ania začne myslet, že koně jsou nejúžasnější zvířata na světě a že je má rád každý. Když její spolužák řekne, že má raději dinosaury nebo roboty, Ania je překvapená – vždyť o tom nikde nevidí!

To je informační bublina – když internet nám ukazuje hlavně to, co už máme rádi, a tím nevidíme jiné zajímavé věci nebo jiné pohledy."

Efekt potvrzení (confirmation bias)

Efekt potvrzení je přirozená tendence člověka věřit informacím, které souhlasí s jeho dřívějšími přesvědčeními, a ignorovat ty, které jsou s nimi v rozporu – i když jsou pravdivé. Tento jev působí nevědomě a způsobuje, že často odmítáme data, která by mohla změnit náš názor.

Příklad: "Kacper si myslí, že psi jsou chytřejší než kočky. Když sleduje video na internetu, na kterém pes dělá triky, myslí si:

'Vidíš? Psi jsou opravdu chytří!'

Ale když vidí video, na kterém kočka dělá něco šikovného, říká:

'To byla asi náhoda. Kočky měly prostě štěstí.'

Co se děje?

Kacper věří něčemu (že psi jsou chytřejší), takže si všímá pouze těch informací, které potvrzují jeho názor, a ignoruje nebo zlehčuje ty, které s tím nesouhlasí. To je efekt potvrzení."

3. Cvičení – rozpoznaj fake newsy (15 min)

Cvičení: Rozpoznej fake newsy

Doba trvání: 15 minut

Forma: skupinová práce (3–5 osob)

Cíl: rozvoj dovedností analýzy informací, kritického myšlení a spolupráce

Instrukce pro učitele:

Rozděl třídu na skupiny po 4–5 žácích.

Rozdej každé skupině sadu 4 titulků zpráv (např. vytištěné na kartičkách).

Úkol skupiny:

- přečíst každý titulek,
- rozhodnout, které z nich jsou fake newsy,
- zdůvodnit svou volbu – např. na základě jazyka, zdroje, emocí, chybějících faktů apod.

(Volitelně) Žáci mohou využít telefony nebo počítače a pokusit se najít potvrzení/ vyvrácení informací na stránkách typu:

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- Demagog.org.pl (PL)
- Manipulátoři.cz (CZ)
- Demagog.sk (SK)
- EUvsDisinfo.eu (EU)

Po skončení – každá skupina prezentuje svůj výběr a zdůvodnění.

Sada ukázkových titulků k analýze (v polštině):

1. **Titulek A (fake news):**
„Evropská unie zakazuje prodej papírových knih – od roku 2026 pouze e-booky!“
Tip: Chybí zdroj, senzace, dezinformace. EU takové rozhodnutí nevydala.
2. **Titulek B (pravdivá zpráva):**
„Žáci ze Slovenska, Česka a Polska se zúčastnili mezinárodního projektu o médiích“
Tip: Neutrální tón, lze potvrdit, reálná vzdělávací iniciativa.
3. **Titulek C (fake news):**
„Vakcinace způsobuje magnetismus těla – důkaz na videu!“
Tip: Příklad populární konspirační teorie. Vědecky vyvráceno, chybí odborný zdroj.
4. **Titulek D (pravdivá zpráva):**
„České úřady spouští nový portál pro boj s dezinformacemi“
Tip: Skutečná vládní opatření, lze ověřit v oficiálních zdrojích.

Otázky k diskusi po cvičení:

- Co vám pomohlo rozpoznat nepravdivé informace?
- Jaké „varovné signály“ jste si všimli v titulcích?
- Jaké chyby lze udělat při čtení zpráv bez ověření zdroje?

4. Diskuse: Proč fake newsy fungují? (8 min)

Forma: řízená diskuse

Průběh:

Učitel zve žáky k rozhovoru ve formě moderované diskuse celé třídy nebo kruhu. Cílem je uvědomit si, proč jsou fake newsy účinné a těžko rozpoznatelné, a jak sami můžeme spadnout do jejich pastí.

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

Otázky pro žáky (podněcující k reflexi):

- Proč některé osoby věří fake newsům, i když jsou nepravdivé?
- Jsou všechny fake newsy velmi podivné, nebo některé vypadají velmi realisticky?
- Jaké emoce cítíte, když narazíte na senzační, šokující zprávu?
- Sdíleli jste někdy něco, co se později ukázalo jako nepravda?
- Jak se lze chránit před unáhleným sdílením fake newsů?

Odborné informace (pro učitele, lze sdělit ústně nebo na slidu):

Fake newsy fungují účinně z několika důvodů — není to náhoda. Jsou tvořeny tak, aby ovlivňovaly naše myšlení a emoce. Zde jsou klíčové mechanismy:

1. Jednoduchost a zdánlivá věrohodnost

Fake newsy jsou často napsány jednoduchým jazykem, se silnými hesly, která se snadno pamatují.

„Vědci potvrzují: vakcína mění DNA!“ – krátce, jednoduše, přesvědčivě... a nepravdivě.

2. Vyvolávání silných emocí

Autoři fake newsů záměrně používají jazyk plný emocí: strachu, hněvu, údivu. Díky tomu se obsah rychleji dostává do naší pozornosti.

Emoce → impulzivní jednání → sdílení bez přemýšlení.

3. Snadnost sdílení

Fake newsy se snadno šíří dál – stačí jeden klik: „sdílej“, „pošli dál“, „dej do třídní skupiny“.

4. Efekt potvrzení (confirmation bias)

Mnohem snáze uvěříme něčemu, co potvrzuje naše předchozí přesvědčení, než něčemu, co je zpochybňuje – i když tato nová informace je pravdivá.

Příklad: někdo, kdo nevěří lékařům, spíše uvěří fake newsu o „léku z internetu“ než vědeckým údajům.

5. Autorita a forma sdělení

Některé fake newsy vypadají velmi profesionálně: mají logo, fotografie, falešné výroky známých osob. Pro mnoho příjemců platí: forma = pravda.

Žáci tak mohou zaměnit profesionálně vyhlížející fake news za skutečnou informaci.

5. Shrnutí a reflexe (7 min)

Forma: individuální práce

Průběh:

Učitel rozdává žákům malé kartičky nebo je požádá, aby si do sešitů zapsali krátkou reflexi po hodině.

Žáci si vyberou a dokončí jednu z následujících vět:

- „Nejdůležitější věc, kterou jsem se dnes naučil/a, je...“

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- „Oded’ si před sdílením informace ověřím...“
- „Překvapilo mě, že fake newsy mohou...“
- „Pochopil/a jsem, že emoce ve zprávách mohou...“
- „V budoucnu se budu snažit...“

Dobrovolní žáci přečtou své věty (nebo učitel vybere několik anonymně, pokud byly předem sesbírány).

Žáci mohou své reflexe také napsat na kartičky a přilepit je na „nástěnku vědomostí“ (např. flipchart nebo stěnu), která zůstane ve třídě.

Rozšířené shrnutí učitele (s odbornými závěry):

Fake newsy nejsou jen vtipné memy nebo podivné zprávy z internetu. Jsou reálnou hrozbou pro naše poznání, bezpečnost a důvěru mezi lidmi. Nepravdivé informace mohou vést k chybným rozhodnutím, jako je neléčení nemoci, účast na slovní agresi online nebo šíření netolerance.

Často si neuvědomujeme, že sami – i bez zlých úmyslů – můžeme být součástí tohoto problému, pokud sdílíme nepravdivou informaci nebo emotivně reagujeme na něco, co nebylo ověřeno.

Proto je v 21. století jednou z nejdůležitějších dovedností **kritické myšlení**:

- schopnost ověřovat zdroje,
- rozpoznávat manipulaci,
- klást otázky místo slepého přijímání informací.

Slovník pojmů – Fake newsy a dezinformace

Pojem	Definice
Fake news	Nepravdivá nebo zmanipulovaná informace, která vypadá jako skutečná zpráva. Jejím cílem je uvést v omyl, vyvolat emoce nebo získat popularitu.
Dezinformace	Záměrné šíření nepravdivých, částečných nebo zmanipulovaných informací s cílem ovlivnit příjemce. Může mít politický, společenský či ideologický charakter.
Clickbait	Emoční, přehnaný titulek, jehož cílem je přitáhnout pozornost a přimět ke kliknutí, bez ohledu na pravdivost obsahu.
Deepfake	Falešná video- nebo audionahrávka vytvořená pomocí umělé inteligence, která imituje cizí výpověď nebo chování.
Fact-checking	Proces ověřování faktů a pravdivosti informací nezávislými organizacemi nebo portály. Slouží k boji proti dezinformacím.
Informační bublina	Jev, při kterém příjemce vidí převážně obsah odpovídající jeho názorům, což omezuje kontakt s odlišnými pohledy a posiluje vlastní přesvědčení.

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

Pojem

Definice

Efekt potvrzení

Sklon věřit informacím, které potvrzují dřívější přesvědčení, a ignorovat ty, které jsou v rozporu. Tento jev usnadňuje šíření fake newsů.

METODICKÝ PRŮVODCE PRO UČITELE

(podporuje realizaci scénáře a umožňuje adaptaci pro různé skupiny)

Obecné cíle hodiny

- Rozvoj digitálních a mediálních kompetencí
- Rozvíjení schopnosti kritického myšlení
- Uvědomění si rizik spojených s dezinformacemi a vlivem emocí na vnímání informací

Přizpůsobení věkové skupině

- Vyhýbáme se příliš technickým pojmům (např. „algoritmy distribuce obsahu“) – vysvětlujeme je jednoduchými přirovnáními.
- Žáci jsou aktivními uživateli sociálních sítí – je vhodné používat příklady z TikToku, YouTube, Instagramu.
- Volíme **nepolarizující příklady fake newsů**, které se netýkají aktuální domácí politiky, abychom předešli sporům či napětí.

Metodické tipy – jak vést hodinu

Úvod:

- Začni od žákům známých pojmů (YouTube, Instagram, memy).
- Použij brainstorming – motivuje žáky k myšlení a otevírá téma.

Skupinová práce:

- Vyber titulky vhodné pro věk – s humorem, ale bez kontroverzí.
- Ujisti se, že v každé skupině je někdo, kdo umí obsluhovat vyhledávač.

Diskuse:

- Moderuj příspěvky – nehodnoť, ale ptej se: „Proč si to myslíš?“
- Ukaž, že i dospělí se nechají nachytat – není to ostuda, ale příležitost k učení.

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

Reflexe:

- Ukonči hodinu pozitivním poselstvím: žáci mají vliv na to, co se děje v síti.

Materiály k využití / přípravě

- Sady titulků k analýze – jazykově přizpůsobené (PL/CZ/SK)
- Seznam stránek pro fact-checking
- Kvíz nebo interaktivní hra (Kahoot, Wordwall) – k upevnění látky
- Kartičky / lístečky pro reflexi a tvorbu „nástěnky vědomostí“

Možná rozšíření / doplňkové úkoly

- **Domácí úkol:** Najdi článek/zprávu a ověř jeho pravdivost ve spolehlivých zdrojích.
- **Třídní projekt:** Společně vytvořte plakát s 10 pravidly „Jak nenaletět fake newsům“.
- **Mini-drama:** Zahrajte scénku „Žák dostává zprávu – pravdivá nebo falešná?“.

Vědecké a vzdělávací zdroje (mezinárodní a unijní)

- **EDMO – European Digital Media Observatory**
<https://edmo.eu>
– zdroj znalostí o mechanismech dezinformací, spolupráci evropských fact-checkingových organizací, mediální výchově.
- **EUvsDisinfo – projekt Evropské služby pro vnější činnost**
<https://euvsdisinfo.eu>
– databáze analyzovaných fake newsů, typologie dezinformací, vzdělávací nástroje a kampaně proti falešným informacím.
- **UNESCO – „Media and Information Literacy Curriculum for Teachers“**
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
– definice a globální kontext fake newsů, deepfakeů, algoritmů a informačních bublin.

Polské zdroje fact-checkingové a vzdělávací

- **Demagog.org.pl** – největší polský fact-checkingový portál
<https://demagog.org.pl>
– definice: fake news, dezinformace, clickbait, fact-checking; analýzy konkrétních případů.
- **Konkret24 – verifikační redakce TVN24**
<https://konkret24.tvn24.pl>
– analýzy zavádějících informací, i z oblasti vzdělávání, zdravotnictví, politiky a vědy.
- **Niebezpiecznik.pl** – portál o bezpečnosti na síti a digitální výchově
<https://niebezpiecznik.pl>
– materiály o deepfake, sociálním inženýrství a internetových podvodech.

České a slovenské fact-checkingové zdroje

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- **Manipulátoři.cz**
<https://manipulatori.cz>
– český vzdělávací a analytický portál specializující se na odhalování manipulací, konspiračních teorií a dezinformací.
- **Demagog.cz / Demagog.sk**
<https://demagog.cz> / <https://demagog.sk>
– český a slovenský ekvivalent polského Demagoga; ověřování výroků politiků a mediálních zpráv.
- **Infosecurity.sk – Inštitút pre bezpečnostnú politiku**
<https://infosecurity.sk>
– analýzy týkající se dezinformací na Slovensku a ve středovýchodní Evropě, včetně zpráv o mládeži a fake news.

